

ЕММА ГАНСОВА,

доктор філософських наук, професор кафедри соціології Інституту соціальних наук Одеського національного університету імені І.І.Мечникова

Що відбувається в політичному житті України? Досвід осмислення

Лисеєнко Е.В. Политическая модернизация украинского общества. — Одесса: Астропринт, 2008. — 208 с.

Головною особливістю змін, що відбуваються в Україні, є гіпертрофований вплив політичних відносин на всі сфери життя суспільства.

От уже вісімнадцять років поспіль країна переживає постреволуційний синдром. Політичного забарвлення набуває передусім економічний розвиток. Чітко проглядаються сьогодні дві економічні стратегії: одна — традиційна, зорієнтована на Росію, друга — сучасна, зорієнтована на Захід. Підмурком цих стратегій є не так науково обґрунтована аргументація, як політико-партійні інтереси.

Перманентний передвиборчий стан країни впливає на рівень і якість життя населення — заручника двох згаданих стратегій. У політичному “полоні” опинилося питання правової захищеності людей, їхні громадянські, соціальні, економічні й культурні права. Проблеми духовності, історії, культури інтегруються в українському суспільстві суто в політичному контексті.

У результаті в країні відбувається латентна громадянська війна, забарвлена у кольори, що символізують політичних конкурентів.

Вивчення динаміки політичного життя, здійснене автором книжки “Політична модернізація українського суспільства” О.В.Лисеєнко, дає змогу зрозуміти її тенденції та закономірності. Важливим аспектом дослідження є робота з категоріальним апаратом. Ретельно аналізуючи терміни “розвиток”, “трансформація”, “транзит”, “реформування”, авторка намагається знайти у їхньому змісті характеристики, які

вможливають якомога адекватніше відображення процесів, що відбуваються в Україні.

Слід погодитися з О.Лісеєнко, яка віддала перевагу терміну “модернізація”. Справді, саме ця категорія передбачає трансформацію базових інститутів, норм, цінностей, ментальності.

Із поняттям “модернізація” дослідники суспільних процесів пов’язують перехід суспільства як цілого в якісно новий стан.

У найліпших традиціях світової класики Лісеєнко аналізує динаміку суспільства. У своєму визначенні терміна “політична модернізація” вона намагається уникати “однофакторності”, під політичною модернізацією розуміє “сукупність соціально-політичних і соціокультурних перетворень, спрямованих на вдосконалення політичних процесів і механізмів соціально-правового і соціокультурного розвитку суспільства відповідно до домінуючих тенденцій суспільного розвитку і виликів часу” (с. 17).

Спіраючись на класифікації постсоціалістичних країн, запропоновані такими зарубіжними дослідниками, як Р.Роуз, К.Гелфер, В.Мішлер, Х.Штайнер, В.Банс, авторка намагається знайти “місце” України в пострадянському просторі. Аналіз концепцій названих учених дає можливість відібрати показники, на підставі яких нашу країну можна віднести до тієї чи тієї когорти. У методичному плані такий аналіз нагадує експертне опитування, результати якого для О.Лісеєнко як ученого-соціолога стали основою діагностики процесу модернізації українського суспільства.

До показників-критеріїв, що свідчать про зміни в напрямі модернізації, можна віднести рівень політичної стабільності в суспільстві, наявність реформаторської еліти, стан суспільної свідомості (ціннісно-нормативного компонента, мотиваційного комплексу), поведінкову активність населення.

Конче важливо, що упродовж усієї праці політологічний аналіз доповнюється соціологічним, що дає змогу не втрачати з поля зору найважливіші індикатори, зокрема оцінки населенням рівня стабільності в країні, інститутів суспільства, вектори політичної динаміки. Суспільна свідомість — політична і правова — стає об’єктом дослідження у пропонованій монографічній праці.

Таким чином, політичну модернізацію в Україні описано як в інституціональному контексті (зміна форм парламентаризму, виборчої системи, конституційний процес), так і в контексті соціологічної рефлексії. Остання передбачає віддзеркалення всього, що відбувається в суспільстві у ціннісній свідомості населення.

Дослідження духовних засад модернізації надає монографії філософсько-соціологічного характеру. Дедалі вочевиднюється необхідність урахування соціально-культурних і соціально-психологічних механізмів політичних змін.

Такий підхід забезпечує уникнення спрощеного тлумачення векторності політичної модернізації. Відсутність в Україні загальнонаціональної ідеології унеможливує формулювання цілей її розвитку, хоча у Конституції країни вони зафіксовані у формі декларування правової та соціальної держави. Ідеологія соціальної та правової держави в її західноєвропейському оформленні, стандарти-цінності Західної Європи і США не можна механічно переносити на український ґрунт. Процеси глобалізації та європеїзації вимагають коригування у визначенні цілей модернізації українського суспільства. Автор намагається зрозуміти джерела українського “консерватизму” виходячи з природи ментальності, зумовленої історичною долею народу. Подібно до того, як М.Бердяєв проникає в глибинні шари свідомості росіян, українські мислителі XIX–XX століть досліджують риси національного характеру українців. М.Грушевський, М.Драгоманов, С.Рудницький, Т.Зіньківський, Д.Донцов та інші здійснювали національну ідентифікацію українців, фіксуючи традиційні цінності народу, зіставляючи їх із цінностями росіян та європейців.

Вплив комуністичної ідеології наклав свій відбиток на свідомість сучасних українців. Десятиліття політики уніфікації особистості й економічної бідності сформували тип людини, яка уособлює “культуру бідності”. Соціологічні опитування демонструють занижені потреби населення, нездатність до самоорганізації, соціальний песимізм, брак “соціального капіталу”, тобто дисфункцію соціальних мереж і тотальну недовіру до інститутів суспільства.

Такі ідеї дістали відображення в рецензованій книзі О.Лісеєнко “Політична модернізація українського суспільства”. Поєднання політологічного і соціологічного аналізу робить дослідження об’ємним, дає змогу побачити процес модернізації у трьох аспектах: крізь призму наукової експертизи, представленої концепціями вітчизняних і зарубіжних учених; з об’єктивних позицій, викладених у формі констатації й опису змін, що відбуваються в системі політичних інститутів суспільства; з точки зору населення, зафіксованої в його цінностях і оцінках.

Напрацювання монографічного дослідження Лісеєнко дають підстави стверджувати, що ця праця робить серйозний внесок у вивчення соціальних (політичних) процесів. Її можна рекомендувати широкому колу фахівців — історикам, соціологам, політологам, філософам.